

MUNI
PED

Didaktické zásady

Nikola Straková

Didaktické zásady

- vycházejí z:
 - obecných zákonitostí učení (podmínek, reálných možností),
 - zobecněných poznatků,
 - a zkušeností pedagogů,
 - určuje je i společnost.
- mají důležitý význam pro úspěšný průběh teoretického i praktického vyučování
- vzájemně se prolínají
- vztahují se na všechny složky výuky (O, F, M, DT, UP, K)
- úspěšnost vyučování závisí na jejich:
 - respektování
 - TVOŘIVÉM UPLATŇOVÁNÍ**

Didaktické zásady s nejužší vazbou na praktické vyučování

1. Zásada soustavnosti
2. Propojení teorie s praxí
3. Uvědomělosti a aktivity
4. Přiměřenosti a postupnosti
5. Názornosti
6. Trvalosti
7. Vědeckosti

Principy

1. Emocionálnosti
2. Jednoty výchovného působení

Zásada soustavnosti(systematičnosti)

- osvojování pracovních činností v logickém sledu
- poznatky tvoří pro žáky přijatelnou posloupnost
- jeden poznatek logicky vyplývá z druhého
- logické uspořádávání poznatků, jejich systematizace (vytváření soustavy) a pochopení vztahu mezi nimi
- systematický by měl být také postup osvojování poznatků
 - tedy od vyvození, přes opakování a procvičování až k prověřování a hodnocení

- od konkrétního k abstraktnímu
- od jednoduchého ke komplexnímu

- Př.: Švadleny/krejčí
druhy stehů -> šití dílů -> šití celku oděvů

Propojení teorie s praxí

A. Vytváření optimálních mezipředmětových vztahů

- učivo odborných předmětů a učivo praktického vyučování
- teoretické vědomosti by měly být funkčně propojeny s jejich praktickou aplikací
- žáci by měli získávat vědomosti nejen z výkladu učitele nebo literatury, ale i ze své osobní zkušenosti, praktické činnosti

B. Vytváření souvislostí získávaných poznatků s reálným světem

- výsledky vzdělávání by měly korespondovat s požadavky trhu práce
- praktická využitelnost poznatků a smysluplnost výuky má vliv na MOTIVACI A ZÁJEM ŽÁKŮ O OBOR
- neučíme pro školu, ale pro život 😊
- poznatky získané ve škole je potřeba spojovat s jejich využitím v praktickém životě
- žáci musí být schopni získané poznatky využívat v reálném životě

Zásada uvědomělosti a aktivity

□ Uvědomělost = pochopení smyslu a významu osvojovaných pracovních činností

□ > Předpoklad:

- pochopit a uvědomit si cíle, ke kterým výuka směřuje
- vnitřní přesvědčení o kvalitě a nutnosti výuky
- informace o pozitivních výsledcích svého učení (zpětná vazba pro žáka)
- radost, uspokojení při hodnocení učebních výsledků

□ aktivita = samostatně svých vědomostí používat při řešení pracovních úkolů

□ > aktivitu ve výuce podporuje vnitřní motivovanost -> pocit úspěchu, uznání, sociální kontakt, ...

- aktivitu lze rozvíjet pomocí vhodných vyučovacích metod (problémová výuka, projektové vyučování, kooperativní vyučování, ...)

**ŽÁCI NEMOHOU BÝT AKTIVNÍ, POKUD NEPOCHOPÍ UČIVO,
STEJNĚ TAK ŽÁCI NEMOHOU POUCHOPIT UČIVO BEZ VLASTNÍ
AKTIVNÍ SPOLUÚČASTI NA POZNÁVACÍM PROCESU**

Motivace jako předpoklad aktivity žáka

- pokud chceme, aby žák dělal to, co je ve výuce potřeba, musí být motivovaný
 - motivace = komplex psychických procesů, které aktivizují, usměrňují a udržují lidské chování v určitém směru -> odpověď na otázku: "Proč člověk dělá právě tuto činnost?"
- vnitřní motivace
 - člověk dělá něco pro svůj vlastní užitek, uspokojení vlastní potřeby
 - hodnotnější
 - Maslow
- vnější motivace
 - člověk dělá něco na základě vnějších podnětů
 - odměny a tresty
 - zajímavost, poznání cílů, výsledků, entuziazmus učitele, ...
- potřeba = pocit nedostatku

Jak naplňovat psychické potřeby žáka ve výuce?

V čem spočívá uspokojení těchto potřeb při vyučování?

Zásada přiměřenosti a postupnosti

přiměřené:

- výukové tempo učitele
- pracovní tempo žáků při osvojování nového učiva

dostatek času lze získat správným výběrem základního učiva

brát ohled na psychický a fyzický rozvoj žáků

brát ohled na odlišnosti u žáků, mohou být v:

- intelektu
- citové sféře
- temperamentu
- schopnostech
- zdravotním stavu
- zájmech
- motivaci
- pílí
- aktuálních vědomostech a dovednostech
- zvládnání stresu
- komunikativnosti, otevřenosti
- nadání, handicapu

->od jednoduchého ke složitému

->od snadného k obtížnému

->od známého k neznámému

Příliš snadné úkoly =>ztráta zájmu o učení i o práci

Příliš obtížné úkoly=>ztráta důvěry ve své schopnosti

-individuální přístup k žákům

-diferencovaný přístup

k hodnocení výkonu žáků

Zásada názornosti

- Žáci si vytvářejí představy a pojmy na základě bezprostředního vnímání předmětů, jevů a činností
- J. A. Komenský, „zlaté pravidlo učitelů“ = vnímat, co nejvíce smysly -> nejen zrak, ale i hmat, sluch, čich, chuť
 - 80 % informací vnímáme zrakově, 12 % sluchem, 5 % hmatem, 3 % dalšími smysly
 - tradiční výuka předává 12 % info zrakově, 80 % sluchem, 5 % hmatem, 3 % ost. smysly
- Funkci názornosti podle Petláka (1997) plní:
 - pozorování skutečných předmětů a jevů (exkurze, instruktáž, předvádění, ...)
 - nepřímá názornost (foto, nákresy, schémata, kresby, film, ...)
 - názorné představy vyvolané vyprávěním (příklady, příběhy, vzory, ...)
 - vztahové prožívání (citové prožitky, sdílení, komunikace, empatie, ...)
- učitelé nejčastěji používají UP a DT

Názornost ve vyučovacím procesu

- představuje zdroj informací pro žáka
- ulehčuje pochopit abstraktní prvky učiva
- zvyšuje zájem žáků (jejich motivaci, podporuje pozornost)
- přispívá k rozvoji myšlení
- pomáhá vytvářet přesnější představy, pojmy
- je prostředkem proti odtrhnutí teorie od praxe, školy od života

Zásada vědeckosti

- požadavek na učitele, aby neustále a systematicky udržoval kontakt s vědeckými disciplínami, které jsou základem vyučovaných předmětů
- učivo i didaktické prostředky -> odpovídají současnému stupni poznání v daném oboru
- žáci by měli být vedeni k samotné práci se změnou
 - samostatná aktualizace probraného učiva
- například: změna sazeb daní, sociálního a zdravotního pojištění, změny pracovněprávních předpisů
- nevztahuje se pouze na výběr učiva, vědecky správných pojmů, zákonů, teorií a postupů, **ALE i na výběr vhodných a vědecky zdůvodněných metod, forem a materiálních prostředků výuky**

Zásada trvalosti

- mít **vědomosti a dovednosti** na takové úrovni, aby je žáci v případě potřeby mohli **pohotově a správně použít**
- předpokládá dodržování všech didaktických zásad
- pro trvalé osvojení pracovních činností je rozhodující **DOSTATEK ČASU** na soustavné procvičování učiva
 - zejména 3. fáze učení – fáze procvičování a upevňování
- k probranému učivu se během výuky vracíme a opakujeme jej v nových souvislostech
 - nové prvky učiva začleňujeme do stávajícího systému poznatků
- **NENÍ MOŽNÉ, ABY SI ŽÁCI ZAPAMATOVALI VŠECHNO!**
- trvalé poznatky = ty, co budou žáci potřebovat v osobním a profesním životě

Trvalé vědomosti

- uchované v dlouhodobé paměti
- vybavované bez větší námahy
- umožňují řešit praktické i intelektové úkoly

Jak dosáhnout trvalosti výsledků výuky?

- motivací žáka
- uspořádáním učiva do systému, kt. má logickou strukturu
- chápáním osvojeného učiva, samostatnou, aktivní a tvořivou prací při osvojování
- zabezpečením vnitřní zpětné vazby a sebekontrolou
- zapojení vícero smyslů do poznávacího procesu
- aktivním opakováním
 - různými způsoby, v co nejkratším čase po osvojení učiva, základní učivo opakovat neustále
 - aplikací, spojením osvojeného s jinými problémy
 - NE biflováním

Principy

Princip emocionálnosti

- probouzení adekvátní citové priority jedince
- radostná tvůrčí atmosféra
- => zvyšuje výkon
- => usnadňuje překonávání překážek

Princip jednotnosti výchovného působení

- všech pedagogů
- jednotu v požadavcích na žáka
- jednotu v přístupu všech učitelů, vychovatelů

Didaktická pravidla

- specifikace a konkretizace didaktických zásad pro výuku příslušného odborného výcviku
- metodické zásady, metodická pravidla vyučovacího předmětu nebo oboru
- věcné, konkrétní
- pomáhají k dosažení cílů
- pokyny ke správnému a účelnému vedení procesu vzdělávání

- např.: V rámci přípravy na výuku inovovat obsah vzdělávání v odborném výcviku v souladu s požadavky praxe.

Otázky a úkoly

1. Uveďte zdroje, na základě kterých se didaktické zásady vyvíjejí, zdokonalují.
2. Kdo zformuloval první ucelený systém didaktických zásad?
3. Požadavky, aby všechny složky výuky odpovídali reálným učebním možnostem žáků, psychologickým a fyziologickým zákonitostem jejich rozvoje, jejich aktuálním vědomostem, dovednostem a schopnostem a zájmům, vyjadřuje podstatu zásady
4. Zásada vědeckosti se nevztahuje pouze na výběr učiva, vědecky správných pojmů, zákonů, teorií a postupů, které si mají žáci osvojit, ale i na
5. Co je podstatou zásady propojení teorie s praxí?
6. Co je podstatou „zlatého pravidla pro učitele“?
7. Vyjmenujte různé 4 věci, které plní funkci názornosti ve výuce.
8. Vysvětlete vzájemnou souvislost a podmíněnost mezi aktivitou a uvědomělostí učení.

9. Motivace je odpověď na otázku:
10. Pocit nedostatku se nazývá
11. Co je podstatou vnitřní motivace ve výuce?
12. Uveďte Maslowovu hierchii potřeb člověka.
13. Co je nejběžnějšími prostředky vnější motivace ve výuce žáků?
14. Učitel vysvětloval žákům nové učivo. Tomuto učivu žáci neporozuměli, protože překračovalo jejich věkové a individuální možnosti a schopnosti. Kterou didaktickou zásadu učitel porušil?
15. Uvědomělost učení se znamená, že
.....
16. Které výsledky učení považujeme za trvalé?
17. Které prvky učiva by měly být trvalé?
18. Uveďte alespoň 4 činitele, kterými je možné dosáhnout trvalosti výsledků výuky.

Úkoly

1. Téma, tematický celek z vašeho oboru/předmětu

- Analyzujte ho z hlediska respektování didaktických zásad

2. Písemná příprava

- analyzujte svou přípravu na vyučování
- Dodrželi jste při její tvorbě všechny didaktické zásady?
- Které ne?
- Proč?

Podrobná příprava na učební den

- zvolte si téma/tematický celek
- navrhnete didaktická pravidla pro každou z didaktických zásad
 1. Zásada soustavnosti
 2. Propojení teorie s praxí
 3. Uvědomělosti a aktivity
 4. Přiměřenosti a postupnosti
 5. Názornosti
 6. Trvalosti
 7. Vědeckosti